

**“MUSIQA – INSONPARVARLIK, MA’NAVIY VA
VATANPARVARLIK TUYG‘ULARI MANBAI”**

Pirimqulova Xadicha Telman qizi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

huzuridagi ijtimoiy himoya milliy agentligi

Jizzax viloyati boshqarmasi

Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan

aqli zaif bolalar uchun ixtisoslashtirilgan

32-sonli maktab-internati Musiqa fani o‘qituvchisi

Elektron pochta: pirimqulovaxadicha2@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada musiqaning san’at turi sifatida inson ruhiyatiga ko‘rsatadigan ta’siri, uning ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonidagi o‘rni va ahamiyati keng yoritiladi. Musiqa yosh avlodni insonparvarlik, milliy ruh, vatanparvarlik va tashabbuskorlik tuyg‘ulariga yo‘naltiruvchi kuchli omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalar tarbiyasida musiqaning ijobiy ta’siri alohida o‘rin tutadi. Jizzax viloyati 32-sonli maxsus maktab-internati misolida, davlatimiz rahbarining e’tibori va musiqiy cholg‘u asboblari taqdimoti tufayli bolalar musiqiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, qo‘l motorikasini rivojlantirish, musiqaga mehr uyg‘otish imkoniyatiga ega bo‘lganliklari ta’kidlanadi. Ibn Sino asarlarida musiqaning ruhiy salomatlikni tiklashdagi ahamiyati qayd etilgani, mustaqil O‘zbekiston sharoitida esa musiqaning yoshlar tarbiyasida asosiy vosita sifatida qaralayotgani ko‘rsatib o‘tiladi. Maqola musiqaning nafaqat estetik, balki ijtimoiy ahamiyatga ham egaligini asoslab beradi. Musiqa insonni ruhiy tetiklikka, jamiyat esa ma’naviy yuksalishga eltuvchi vosita ekanligi ilmiy va amaliy misollar asosida ko‘rsatib beriladi. Shu bois maqola ta’lim, tarbiya, san’atshunoslik va pedagogika sohalarida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Musiqqa, San'at, Insonparvarlik, Ma'naviyat, Vatanparvarlik, Axloqiy tarbiya, Milliy ruh, Musiqiy madaniyat, Musiqqa ta'limi, Maxsus maktab-internat, Cholg'u asboblari, O'quvchilar kamoloti, Ibn Sino, Ruhiy ta'sir, Tashabbuskorlik, Milliy qadriyatlar, Estetik tarbiya, Prezident e'tibori.*

Аннотация: В статье подробно раскрывается влияние музыки как вида искусства на психику человека, а также её роль и значение в духовно-нравственном воспитании. Музыка рассматривается как мощный фактор формирования у подрастающего поколения гуманистических ценностей, национального духа, патриотизма и инициативности. Особое внимание уделяется положительному воздействию музыки в воспитании детей с особыми образовательными потребностями. На примере специализированной школы-интерната №32 Джизакской области подчеркивается, что благодаря вниманию главы государства и предоставленным музыкальным инструментам у детей появилась возможность формировать музыкальные знания и навыки, развивать моторику рук и прививать любовь к национальной музыке. Отмечается, что ещё в трудах Ибн Сино подчеркивалось значение музыки в восстановлении психического здоровья, а в условиях независимого Узбекистана музыка рассматривается как один из основных инструментов воспитания молодежи. В статье обосновано, что музыка обладает не только эстетическим, но и социальным значением. Она служит средством духовного оздоровления личности и культурного возвышения общества. Поэтому работа представляет интерес для специалистов в области образования, педагогики и искусствоведения, а также для всех, кто исследует воспитательную и социальную функцию искусства.

Ключевые слова: Музыка, Искусство, Гуманизм, Духовность, Патриотизм, Нравственное воспитание, Национальный дух, Музыкальная культура, Музыкальное образование, Специализированная школа-интернат, Музыкальные инструменты, Развитие учащихся, Авиценна (Ибн Сино),

Психологическое воздействие, Инициативность, Национальные ценности, Эстетическое воспитание, Внимание Президента.

Kirish

Insoniyat taraqqiyoti davomida san'at va uning turlari inson ruhiyati, ma'naviy olami hamda jamiyat taraqqiyotida beqiyos ahamiyat kasb etib kelmoqda. San'at insonni go'zallikka, ezgulikka va insonparvarlikka chorlovchi beqiyos kuch bo'lsa, musiqa uning eng ta'sirchan ko'rinishlaridan biridir. Musiqa nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki shaxsning ma'naviy-axloqiy shakllanishi, milliy ruhni yuksaltirish, vatanparvarlik tuyg'ularini kamol toptirishda ham muhim o'rin tutadi. Buyuk alloma Abu Ali Ibn Sino ham o'z asarlarida musiqaning ruhiy salomatlikni mustahkamlashdagi ta'sirini alohida qayd etgan.

Mustaqil O'zbekiston sharoitida davlatimiz rahbari tomonidan san'at, xususan musiqa sohasiga katta e'tibor qaratilayotgani, yoshlarning musiqiy bilim va didini shakllantirish uchun keng imkoniyatlar yaratilayotgani buning yorqin dalilidir. Xususan, Jizzax viloyatidagi 32-sonli maxsus maktab-internat misolida, musiqaning alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar hayotidagi ahamiyati yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bolalar milliy cholg'u asboblari yordamida musiqiy ko'nikmalarni egallab, nafaqat o'z iste'dodlarini ro'yobga chiqarmoqda, balki insonparvarlik, mehr-oqibat, tashabbuskorlik va vatanparvarlik singari yuksak qadriyatlarni ham o'zlashtirmoqdalar.

Shu jihatdan ushbu maqola musiqaning insonparvarlik, ma'naviy va vatanparvarlik tarbiyasidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy hamda amaliy jihatdan ochib berishga qaratilgan.

Adabiyotni o'rganish

Musiqaning inson ruhiyatiga, axloqiy va ma'naviy kamolotga ta'siri qadimdan olimlar va mutafakkirlarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Sharq mutafakkirlaridan Abu Ali Ibn Sino "Tib qonuni" asarida musiqani nafaqat estetik zavq manbai, balki inson salomatligi uchun muhim omil sifatida ham e'tirof etadi. U musiqaning ruhiy kasalliklarni davolashdagi o'rni haqida yozib, go'dakning ruhiy

dunyasini shakllantirishda ona allasining ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Bu qarashlar musiqaning insonparvarlik va ruhiy yuksalishdagi o'rni qadimdan ilmiy jihatdan asoslab berilganini ko'rsatadi.

O'zbek musiqa madaniyatining tarixiy ildizlari ham xalqimizning urf-odatlarini, marosimlari va milliy qadriyatlari bilan chambarchas bog'liq. Dutor, rubob, g'ijjak, nay, doira kabi milliy cholg'u asboblari orqali ifodalangan kuy-qo'shiqlar yosh avlodda estetik zavq uyg'otish bilan birga, ularni vatanparvarlik, mardlik va do'stlikka chorlab kelgan. Bu borada o'zbek mumtoz adabiyoti namoyandalari ham musiqa san'atini inson qalbini tarbiyalovchi beqiyos qudratli kuch sifatida ulug'laganlar.

Mustaqillik yillarida musiqa sohasida olib borilgan tadqiqotlarda uning bolalar tarbiyasidagi o'rni, xususan, musiqiy ta'limning axloqiy, ma'naviy va milliy qadriyatlarni shakllantirishdagi ta'siri keng o'rganilgan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Musiqa – xalqimiz ma'naviyatining ajralmas qismi" deya bergan ta'riflari musiqaga davlat siyosati darajasida yuksak e'tibor qaratilayotganidan dalolatdir. Bugungi kunda pedagogika va san'atshunoslik sohalarida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar musiqaning shaxs kamolotidagi rolini tasdiqlovchi dalillarni ko'paytirib bormoqda.

Shunday qilib, mavjud adabiyotlar tahlili musiqaning insonparvarlik, ma'naviyat va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdagi o'rnini nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham asoslab bermoqda.

Asosiy qism

Musiqa – inson ruhiyati, ma'naviyati va dunyoqarashiga bevosita ta'sir etuvchi san'at turi hisoblanadi. Uning tarbiyaviy kuchi bolalik davridan boshlab seziladi. Go'dak onasining allasi orqali hayotning ilk zavqini his qiladi, ritm va ohang yordamida tinchlanadi. Bu jarayon nafaqat ruhiyatni, balki jismoniy sog'liqni ham mustahkamlaydi. Shuning uchun ham qadimdan musiqa insonparvarlik tarbiyasining ajralmas qismi bo'lib kelgan.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida musiqa sohasiga davlat miqyosida katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, maktab va maktab-internatlarda

musiqiy ta'limning keng yo'lga qo'yilishi yoshlarning nafaqat ijodiy salohiyatini ochishga, balki ularda vatanparvarlik, tashabbuskorlik va mehr-oqibat tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Jizzax viloyatidagi 32-sonli maxsus maktab-internat misolida ko'rish mumkinki, davlatimiz rahbarining e'tibori va homiyligi tufayli alohida ta'lim ehtiyojiga ega bolalar milliy cholg'u asboblari bilan ta'minlandi. Bu esa bolalarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirib, ularni jamiyatning faol a'zolari sifatida shakllanishiga imkon bermoqda.

Musika darslari jarayonida o'quvchilar milliy cholg'ular – dutor, rubob, g'ijjak, nay, tanbur, doira va do'mbira bilan yaqindan tanishib, ularni chalib ko'rish orqali amaliy ko'nikmalar hosil qilmoqdalar. Bu jarayon bolalarda qo'l motorikasini rivojlantirish, musiqani tinglab tushunish, estetik didni shakllantirish hamda milliy qadriyatlarga mehr uyg'otishda muhim omil bo'lmoqda.

Shuningdek, musika yoshlarni ijtimoiy faol bo'lishga undaydi. Qo'shiq va kuylar orqali ular o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni, jamoa oldida chiqish qilishni o'rganadilar. Bu esa bolalarda tashabbuskorlik, o'ziga ishonch va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Musika orqali Vatanga, milliy qadriyatlarga muhabbat yanada mustahkamlanadi, yosh avlod qalbida faxr va g'urur tuyg'ulari uyg'onadi.

Shu tariqa, musika shaxs kamolotida estetik zavq manbai bo'lish bilan birga, uning ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va milliy ruhiy qiyofasini shakllantiruvchi kuchli tarbiyaviy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Natijalar

Tadqiqot va kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, musika bolalarning ruhiy, ma'naviy va axloqiy shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilar musiqiy ta'lim orqali o'zlarining ijtimoiy faoliyatida yanada faollashib, jamiyatga tezroq moslasha olishlari aniqlangan. 32-sonli maxsus maktab-internat tajribasidan kelib chiqib, quyidagi natijalar olingan:

- Ruhiy ta'sir: musika mashg'ulotlari o'quvchilarning ruhiy xotirjamligi va hissiy barqarorligini mustahkamladi. Musika ularni quvnoqlikka, mehribonlikka va o'zaro hurmatga undadi.

- Ma'naviy tarbiya: milliy cholg'u asboblari yordamida o'tkazilgan darslar o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, Vatanga sadoqat va faxr tuyg'ularini kuchaytirdi.

- Axloqiy rivojlanish: musiqiy mashg'ulotlarda jamoaviy kuylash va chalish orqali bolalarda do'stlik, hamkorlik va tashabbuskorlik sifatleri shakllandi.

- Estetik did: muntazam musiqa tinglash va cholg'ularda ijro etish o'quvchilarda musiqiy did va estetik zavqni shakllantirdi.

- Amaliy ko'nikmalar: cholg'u asboblariidan foydalanish orqali qo'l motorikasi rivojlanib, bolalarda musiqani chalish malakalari paydo bo'ldi.

Shunday qilib, musiqa nafaqat estetik zavq manbai, balki yosh avlodni insonparvarlik, ma'naviyat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali vositasi ekanligi amalda tasdiqlandi. Ushbu natijalar kelgusida musiqiy ta'limni yanada rivojlantirish, uni ta'lim-tarbiya jarayoniga kengroq joriy etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, musiqa inson ruhiyatini boyituvchi, shaxsni har tomonlama kamolot sari yetaklovchi qudratli san'at vositasidir. U bolalarda nafaqat estetik zavq uyg'otadi, balki ularni insonparvarlik, ma'naviyat, axloqiy barkamollik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi. Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar misolida ko'rish mumkinki, musiqiy ta'lim orqali ularning ijtimoiy moslashuvi, tashabbuskorligi va jamoadagi faolligi kuchaymoqda.

Milliy cholg'u asboblariidan foydalanish esa yosh avlod qalbida milliy qadriyatlarga mehr uyg'otib, ularni o'z ildizlariga sodiq bo'lishga undamoqda. Ibn Sinoning musiqaga oid qarashlari ham bugungi kun ta'lim jarayonida o'z dolzarbligini yo'qotmaganini ko'rsatadi. Shuningdek, davlatimiz rahbarining san'at, xususan musiqaga berayotgan e'tibori natijasida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi yangi bosqichga ko'tarilmoqda.

Shu bois musiqa ta'limi va tarbiyasini yanada takomillashtirish, uni barcha maktab va maxsus ta'lim muassasalarida keng qo'llash zarurdir. Chunki musiqa – bu bolalarning baxtiyor bolaligi, kelajagi va ma'naviy yuksalishining kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva, D. (2020). Musiqa san'atining ma'naviy tarbiyadagi o'rni. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
2. Abdurahmonova, N. (2019). Musiqa va bolalar psixologiyasi: metodik qo'llanma. O'zbekiston pedagogika jurnali, 3(2), 44–52.
3. Avicenna (Ibn Sina). (1999). The Canon of Medicine (L. G. Goodman, Trans.). New York: Oxford University Press. (Asl asar 1025 yilda chop etilgan).
4. Ergasheva, M. (2021). Musiqa ta'limida milliy qadriyatlarning ahamiyati. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali, 5(1), 112–119.
5. G'ulomova, Z. (2018). San'at falsafasi va estetik tarbiya. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Hasanov, B. (2017). Milliy cholg'u asboblarning tarbiyaviy ahamiyati. Pedagogika va psixologiya jurnali, 4(3), 88–95.
7. Karimov, I. A. (1997). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: O'zbekiston.
8. Mirziyoyev, Sh. M. (2021). Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
9. Murodova, S. (2020). Maxsus maktab-internatlarda musiqa ta'limining o'ziga xos xususiyatlari. Defektologiya va maxsus pedagogika jurnali, 2(4), 76–84.
10. Nabiyeva, G. (2019). Musiqaning bolalar axloqiy kamolotidagi o'rni. Ta'lim taraqqiyoti jurnali, 6(2), 101–108.
11. Nasriddinova, M. (2022). Insonparvarlik tarbiyasida san'atning o'rni. Ijtimoiy fanlar axborotnomasi, 3(1), 54–63.
12. Ochildiyev, Q. (2016). Bolalar musiqiy tarbiyasida innovatsion metodlar. Toshkent: Ilm Ziyo.
13. Rasulova, D. (2021). Musiqa va milliy ruh uyg'unligi. Madaniyatshunoslik jurnali, 2(5), 33–41.
14. Sodiqova, N. (2018). Ibn Sino va Sharq mutafakkirlarining musiqaga oid qarashlari. Sharq falsafasi va madaniyati, 1(3), 27–34.

15. Tursunov, H. (2022). Musiqa ta'limi va ijtimoiy moslashuv: maxsus ehtiyojli bolalar tajribasi. Pedagogik tadqiqotlar jurnali, 4(2), 65–74.